

Шляхтун Петро Панасович
Войчук Аліна Юріївна

Конституційний суд як елемент системи стримувань і протипаг

УДК 342.4:342.565.2(477):005.58
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.17>

Шляхтун Петро Панасович
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0002-7420-7325

Войчук Аліна Юріївна
доктор філософії в галузі соціальних
та поведінкових наук
зі спеціальності Політологія,
асистент кафедри політичних наук
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0002-1925-1307

Інститут конституційного суду як органу судового конституційного контролю розглядається в системі стримувань і протипаг під кутом зору правових засобів його впливу на вищі органи державної влади – президента, парламент, уряд та можливостей їх зворотного правового впливу на функціонування конституційного суду. Метою даної статті є з'ясування місця і ролі в системі стримувань і протипаг конституційного суду як органу судового конституційного контролю. Методами наукової статті є інституціональний, порівняльний та конкретно-історичний. На основі аналізу конституцій республік колишнього СРСР, що стали незалежними державами, та деяких інших країн виокремлюються типові функції і повноваження конституційного суду та особливості органу судового конституційного контролю в окремих країнах. Головною функцією конституційного суду є перевірка на відповідність конституції (конституційність) актів органів публічної влади – президента, парламенту, уряду, представницьких органів суб'єктів федерації, автономних утворень, місцевого самоврядування. До інших повноважень конституційного суду належать або можуть належати: тлумачення конституції; реалізація конституційної відповідальності президента (в порядку імпічменту); розгляд і вирішення спорів щодо компетенції між вищими органами державної влади: вирішення питань щодо конституційності референдуму, парламентських і президентських виборів, утворення і діяльності політичних партій. Свої функції і повноваження конституційні суди реалізують, як правило, не з власної ініціативи, а за зверненнями конституційно уповноважених на них органів і посадових осіб, якими є або можуть бути: президент, парламент (палата двопалатного парламенту), певна частина парламентаріїв, уряд, верховний суд, представницькі органи суб'єктів федерації, автономних утворень, громадяни (в порядку конституційної скарги). Проаналізовано зміни в повноваженнях Конституційного Суду України у процесі реформування судової системи України. Окреслено можливі шляхи подальшого удосконалення інституту Конституційного Суду України.

Ключові слова: поділ державної влади, система стримувань і протипаг, конституція, конституційний контроль, судовий конституційний контроль, конституційний суд, повноваження.

Вступ. У політичній і політико-правовій науках під системою стримувань і протипаг розуміється «інтегрована сукупність повноважень гілок державної влади в системі поділу влади, яка дозволяє їм урівноважувати та обмежувати одна одну» [4, с. 466–467]. Основними елементами системи стримувань і протипаг, що представляють гілки законодавчої, виконавчої і судової влади, є вищі органи державної влади, відповідно, парламент, глава держави (президент чи монарх), конституційний статус якого у більшості країн світу ідентифікується з виконавчою владою, уряд і верховний суд.

Уперше система стримувань і протипаг була запроваджена у США Конституцією, прийнятою 1787 року. Організація і функціонування державної влади в США, як історично першій класичній президентській республіці, ґрунтується на принципі жорсткого поділу влади, відповідно до якого гілки державної влади та органи, що їх представляють, функціонально не пов'язані і діють відносно незалежно одні від одних. Конгрес США як орган законодавчої влади і Президент США, який очолює виконавчу владу, діють відносно незалежно один від одного, а Верховний Суд США, який втілює судову владу, діє незалежно і від Конгресу, і від Президента.

Водночас ці вищі органи державної влади США конституційно наділені певними повноваженнями, які дають їм змогу взаємно впливати на діяльність один одного і в разі необхідності стримувати її. Так, відповідно до вимог жорсткого поділу влади Президент США не наділений правом законодавчої ініціативи і правом дострокового припинення повноважень, тобто розпуску, Конгресу США. Водночас він наділений правом відкладального вето щодо прийнятих Конгресом США законопроектів. Конгрес США, у свою чергу, може подолати вето Президента США щодо прийнятого ним законопроекту кваліфікованою більшістю голосів. Уряд (адміністрація Президента США) діє відносно незалежно від Конгресу США, не несе перед ним політичної відповідальності і не може бути відправлений ним у відставку. Водночас члени уряду (міністри) призначаються на посади Президентом США «за порадою і згодою Сенату» (верхньої палати Конгресу США). Без такої згоди Президент США призначити міністра не може. Конгрес США функціонально не впливає на політику Президента США та його адміністрації. Водночас він може усунути Президента США з поста в порядку імпічменту, але не за його політику, а тільки у разі вчинення ним правопорушення.

Верховний Суд США, який виконує також функцію судового конституційного контролю, діє незалежно і від Президента США, і від Конгресу США і може визнавати неконституційними їхні акти, що означатиме втрату ними чинності. Водночас Президент США призначає на посади суддів Верховного Суду США «за порадою і згодою Сенату», а Конгрес США може усунути суддю Верховного Суду США з посади в порядку імпичменту.

Конституційні повноваження, які дають вищим органам державної влади змогу взаємно впливати на діяльність один одного, і становлять систему стримувань і противаг. Від збалансованості повноважень вищих органів державної влади в системі поділу влади, досконалості системи стримувань і противаг значною мірою залежать стабільність, ефективність і демократизм державної влади. У разі зміщення повноважень зі здійснення державної влади на користь якоїсь однієї із її гілок, порушення балансу їхніх повноважень загострюються відносини між органами різних гілок державної влади, передусім між парламентом та урядом, або між парламентом і президентом чи між урядом і президентом, виникає політична нестабільність, загроза зосередження державної влади в якомусь одному її органі, встановлення в країні авторитарного політичного режиму.

Система стримувань і противаг притаманна будь-якій формі державного правління, що ґрунтується на принципі поділу влади. Найбільше значення вона має для президентської республіки, що ґрунтується на принципі жорсткого поділу державної влади. За парламентарних форм правління (парламентарна республіка, парламентарна монархія) система стримувань і противаг має інший, ніж у президентській республіці, механізм дії. Певні особливості має система стримувань і противаг за змішаної республіканської форми правління.

Система стримувань і противаг є об'єктом досліджень українських і зарубіжних науковців, зокрема О. Валевський, Н. Гайдаєнко, Х. Забавська, В. Ребало, І. Сало, Л. Силенко, В. Сурнін тощо. **Метою** даної статті, що тематично і змістовно відрізняє її від інших наукових публікацій, є з'ясування місця і ролі в системі стримувань і противаг конституційного суду як органу судового конституційного контролю. Зробити це доцільно на прикладі конституцій республік колишнього СРСР, що стали незалежними державами, однією з яких є Україна. Розроблення в 90-х роках конституцій в цих державах здійснювалося з урахуванням світового конституційного досвіду.

Методи дослідження. У статті використовуються такі методи дослідження: інституціональний, порівняльний та конкретно-історичний. Інституціональний метод застосовується для виокремлення й аналізу інституту конституційного суду. Порів-

няльний метод застосовується в аналізі та узагальненні досвіду функціонування конституційного суду в зарубіжних країнах та в Україні, а конкретно-історичний – в аналізі повноважень Конституційного Суду України у процесі реформування судової системи України.

Результати. Конституційний контроль – це перевірка на відповідність конституції актів і дій органів публічної влади. Розрізняють два основні види конституційного контролю – політичний і юридичний. Політичний конституційний контроль здійснюється органами і посадовими особами держави, що формуються і діють під впливом політичних партій, – президентом, парламентом, урядом, парламентським уповноваженим з прав людини та ін.

Юридичний конституційний контроль здійснюється тією чи тією мірою спеціалізованими і політично нейтральними органами – судами загальної юрисдикції, конституційними судами або подібними до них органами (конституційними радами), тому є судовим конституційним контролем. Є дві основні моделі судового конституційного контролю – американська і європейська.

За американської моделі конституційний контроль здійснюється судами загальної юрисдикції у розгляді конкретних цивільних чи кримінальних справ. Якщо суд визнає закон, на основі якого розглядається конкретна судова справа, неконституційним, тобто таким, що суперечить конституції держави, закон втрачає для цього суду чинність і не може бути застосований у вирішенні конкретної судової справи. Остаточне рішення щодо неконституційності закону, яке має значення для всієї правової системи держави, ухвалює її верховний суд.

За європейської моделі, яка склалася в країнах континентальної Європи, конституційний контроль здійснюється спеціальним конституційним судом або подібним до нього органом (конституційною радою). В Естонії судовий конституційний контроль здійснює верховний (Державний) суд (п. 3 ст. 149) [9].

Повноваження конституційного суду в різних країнах неоднакові. Але повсюди його головною функцією є перевірка на відповідність конституції (конституційність) актів органів публічної влади – президента, парламенту, уряду, представницьких органів суб'єктів федерації, автономних утворень, місцевого самоврядування. До інших повноважень конституційного суду належать або можуть належати: тлумачення конституції; реалізація конституційної відповідальності президента (в порядку імпичменту); розгляд і вирішення спорів щодо компетенції між вищими органами державної влади: вирішення питань щодо конституційності референдуму, парламентських і президентських виборів, утворення і діяльності політичних партій.

Останні з повноважень до компетенції конституційного суду в пострадянських державах належать відносно рідко: щодо перевірки конституційності референдуму і виборів – у Вірменії, Грузії, Казахстані, Литві, щодо перевірки конституційності утворення і діяльності політичних партій – у Вірменії і Грузії.

Свої функції і повноваження конституційні суди реалізують, як правило, не з власної ініціативи, а за зверненнями конституційно уповноважених на них органів і посадових осіб, якими є або можуть бути: президент, парламент (палата двопалатного парламенту), певна частина парламентаріїв, уряд, верховний суд, представницькі органи суб'єктів федерації, автономних утворень, громадяни (в порядку конституційної скарги).

Здійснюваний конституційним судом конституційний контроль може бути зобов'язальним і консультативним. Рішення конституційного суду в порядку зобов'язального контролю є юридично обов'язковим до виконання всіма суб'єктами права, як правило, остаточним і таким, що не може бути оскарженим.

Цим зумовлена одна із суперечностей статусу конституційного суду в системі стримувань і противаг: конституційний суд фактично наділений найвищою владою в державі (може визнати неконституційним, фактично – скасувати, акт будь-якого органу державної влади), але не має противаги в правовій системі держави (рішення конституційного суду не може бути ні скасованим, ні оскарженим).

Повноваження конституційного суду щодо тлумачення конституції і законів, його висновки і роз'яснення у цьому зв'язку набувають сили законів і навіть стоять над ними, що перетворює конституційний суд у надпарламентський орган законодавчої влади. Тому до повноважень конституційного суду має належати лише тлумачення конституції, але не законів, автентичне тлумачення яких має надавати той орган, який їх прийняв, тобто парламент. Повноваженням щодо тлумачення законів конституційний суд наділений лише конституціями Азербайджану (п. IV ст. 130) [8] і Узбекистану (п. 5 ст. 133) [7], а також Конституцією України в редакції 1996 року (п. 2 ч. 1 ст. 150) [1].

Хоча склад конституційного суду формується і діє в особливому порядку, відмінному від того, як формуються і діють суди загальної юрисдикції, а судді конституційного суду користуються широкими конституційними гарантіями щодо незалежності і недоторканності, вони можуть діяти і під впливом політичних чинників, ухвалювати рішення під тиском тих чи тих політичних сил, найчастіше – на угоду існуючій владі, чому є багато прикладів як у зарубіжних країнах, так і в Україні. Іноді рішення конституційного суду мають доленосне і не завжди сприятливе для країни значення. Тому

існує об'єктивна потреба в конституційному обмеженні повноважень конституційного суду, створенні правових застережень щодо можливого негативного впливу його рішень на державу і суспільство.

Найбільш суттєвим обмеженням повноважень конституційного суду та можливих негативних наслідків його рішень є наділення суду лише функцією попереднього контролю, який полягає у перевірці на відповідність конституції лише проектів, але не чинних правових актів. У деяких країнах конституційний суд за зверненнями уповноважених суб'єктів може перевіряти на відповідність конституції прийняті парламентом, але ще не промульговані (підписані та оприлюднені) президентом закони.

Наприклад, Конституція Казахстану передбачає, що Конституційний Суд за зверненням Президента Республіки Казахстан, Голови Сенату, Голови Мажилісу, не менше однієї п'ятої частини від загального числа депутатів Парламенту, Прем'єр-Міністра розглядає до підписання Президентом прийняті парламентом закони на їх відповідність Конституції Республіки (п. 2 ст. 72) [6]. Конституція Румунії передбачає, що Конституційний Суд «а) висловлюється про конституційність законів до їх промульгації за клопотанням Президента Румунії, голови однієї з Палат, Уряду, Верховного Суду Правосуддя, не менше 50 депутатів або не менше 25 сенаторів...» (ст. 146) [10]. У Франції обов'язкової перевірці Конституційною радою на конституційність до промульгації підлягають органічні закони, а за зверненнями уповноважених суб'єктів – інші закони (п. 1 ст. 61) [5].

Своєрідним обмеженням повноважень органу судового конституційного контролю є наділення верховного суду функцією конституційного контролю (Естонія). У такому разі противагою рішення органу судового конституційного контролю може бути рішення пленуму верховного суду.

У незалежній Україні інститут Конституційного Суду з типовим обсягом його повноважень запроваджено Конституцією України 1996 року. Згідно з редакцією Конституції України 1996 року «До повноважень Конституційного Суду України належить: 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим... 2) офіційне тлумачення Конституції України та законів України. 3) питань, передбачених цією статтею, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені (ст. 150) [1].

Крім того, Конституційний Суд України «дає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих

міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість... дає висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (ст. 151) [1].

Конституційний Суд України не наділений повноваженнями вирішувати питання щодо відповідності Конституції і законам України проведених в Україні парламентських і президентських виборів, утворення і діяльності політичних партій.

Найважливішим засобом впливу Конституційного Суду України на вищі органи державної влади в системі стримувань і противаг є його повноваження щодо перевірки конституційності актів Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України, наслідком якої може стати втрата ними чинності. Причому рішення Конституційного Суду України є остаточними і не можуть бути оскаржені ні Верховною Радою України, ні Президентом України, ні Кабінетом Міністрів України, а судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за прийняті ними рішення. Це означає, що Конституційний Суд України не має противаги в системі органів державної влади України.

За час свого існування Конституційний Суд України неодноразово приймав політично вмотивовані і далеко не безспірні у правовому відношенні рішення, які мали негативні наслідки для держави і суспільства. Такі рішення можуть і мають бути предметом окремих наукових досліджень. Тут назвемо тільки одне, найбільш резонансне: рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року про неконституційність Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV [3], яким фактично було скасовано конституційну реформу 2004 року, що значно обмежувала конституційні повноваження Президента України. Причому рішення Конституційного Суду України про неконституційність цього закону ґрунтувалося не на суперечності цього закону Конституції України, а на порушеннях процедури його розгляду і прийняття.

Політична опозиція сприйняла рішення Конституційного Суду України про неконституційність Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV як повернення тодішнім Президентом України Віктором Януковичем собі «диктаторських повноважень», узурпацію ним влади, що стало однією з причин масових акцій протесту на Майдані Незалежності в Києві взимку 2013/2014 років (Революції Гідності, другою причиною Революції Гідності стала відмова влади від підписання Договору про асоціацію України з Європейським Союзом).

Конституційна реформа 2004 року не стосувалася статусу Конституційного Суду України. Зміни в статус Суду було внесено Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII [2].

Законом повноваження Конституційного Суду України щодо тлумачення законів України не передбачено. Запроваджено інститут конституційної скарги: «Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано» (ст. 151-1). В контексті інституту конституційної скарги Конституційний Суд України є противагою Верховній Раді України, яка прийняла оскаржуваний закон, і Верховному Суду України, який як найвища судова інстанція розглянув справу в касаційному порядку.

Ще однією новацією конституційної судової реформи 2016 року є встановлення того, що «Конституційний Суд України за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України надає висновки про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою» (ч. 2 ст. 151) [2]. Це, зокрема, означає, що в разі невідповідності пропонованого народом для винесення на всеукраїнський референдум питання Конституції України референдум з цього питання не призначається. На нашу думку, таке положення суперечить закріпленому в Конституції України принципу народного суверенітету, згідно з яким носієм суверенітету, тобто державної влади, і єдиним джерелом влади в Україні є народ (ч. 2 ст. 5) [1].

Висновки. Конституційний суд як орган судового конституційного контролю є необхідною складовою частиною конституційного ладу в країні. Водночас наділення конституційного суду необмеженими повноваженнями щодо перевірки на відповідність конституції (конституційність) правових актів вищих органів державної влади з можливістю фактичного скасування їх чинності ставить його над цими органами, тоді як інститут конституційно суду не має противаг у правовій системі держави. Такими противагами могли б бути повноваження президента, парламенту чи верховного суду щодо скасування або зупинення дії рішень конституційного суду, однак в конституціях вони, як правило, не передбачаються.

Проблеми статусу і функціонування Конституційного Суду України з усією очевидністю проявились в незалежній Україні. Однак натомість

обмеження повноважень Конституційного Суду України та можливостей негативного впливу його рішень на державу і суспільство в Україні у процесі реформування судової системи відбулось розширення обсягу повноважень суду. Найсуттєвішим з нових повноважень Конституційного Суду України є його повноваження надавати висновки про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою. Це повноваження фактично дає владі можливість заблокувати з допомогою Конституційного Суду України проведення будь якого не бажаного для неї референдуму за народною ініціативою. Раніше таке блокування здійснювалось за допомогою Центральної виборчої комісії шляхом пошуку нею порушень у проведенні організаційних заходів щодо референдуму (наприклад, у разі спроб проведення всеукраїнського референдуму з питання щодо вступу України до НАТО чи з питання щодо відкриття в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення).

Запровадження інституту конституційної скарги не означає суттєвого розширення повноважень Конституційного Суду України. Такий інститут не є вагомою гарантією конституційних прав і свобод особи, оскільки ґрунтується на визнанні за заявою особи неконституційності якогось закону, яке трапляється вкрай рідко.

З урахуванням зарубіжного конституційного досвіду, обмеження повноважень Конституційного Суду України з метою уникнення можливого негативного впливу прийнятих ним рішень на державу і суспільство може бути здійснено шляхом: залишення за Конституційним Судом України тільки функції попереднього контролю прийнятих Верховною Радою України, але не підписаних Президентом України законів (поки що попередній конституційний контроль Конституційним Судом України здійснюється тільки щодо законопроектів про внесення змін до Конституції України); наділення Верховної Ради України правом зупиняти дію рішень Конституційного Суду України про неконституційність закону кваліфікованою більшістю у дві третини голосів народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (щодо будь-якого рішення Конституційного Суду України про неконституційність закону або тільки щодо того рішення, яке ґрунтується на порушеннях процедури розгляду і прийняття закону); скасування інституту Конституційного Суду України і запровадження як органу судового конституційного контролю Конституційної палати Верховного Суду України з наділенням Пленуму Верховного Суду правом зупиняти дію її рішень; скасування інституту Конституційного Суду України і наділення функцією судового конституційного контролю Верховного Суду України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. К.: Преса України, 1997. 80 с. URL: wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/ua/ua013uk.pdf (дата звернення: 11.01.2025).
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. *Голос України*. 2016. 29 червня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/271528> (дата звернення: 11.01.2025).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 року. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10 (дата звернення: 12.01.2025).
4. Шляхтун П.П. Політологічний термінологічний словник. К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. 543 с.
5. Constitution of the Fifth Republic of 4 October 1958. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf (date of application:12.01.2025).
6. Constitution of the Republic of Kazakhstan of 30 August 1995. URL: akorda.kz/en/constitution-of-the-Republic-of-Kazakhstan-50912 (date of application:12.01.2025).
7. Constitution of the Republic of Uzbekistan of 2 December 1992. URL: constitution.uz/en/clause/index#section23 (date of application:12.01.2025).
8. The Constitution of the Republic of Azerbaijan on 12 November 1995. URL: president.az/en/pages/view/Azerbaijan/constitution. (date of application:12.01.2025).
9. The Constitution of the Republic of Estonia on 28 June 1992. URL:<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide> (date of application: 12.01.2025)
10. The Constitution of Romania of 21 November 1991. URL: presidency.ro/en/the-Constitution-of-Romania (date of application:12.01.2025).

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. (1997). K.: Presa Ukrainy. 80 s. URL: wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/ua/ua013uk.pdf (data zvernennia: 11.01.2025). [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosudiv) : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. (2016). № 1401-VIII. Holos Ukrainy. 29 chervnia. URL: <http://www.golos.com.ua/article/271528> (data zvernennia: 11.01.2025). [in Ukrainian].
3. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 252 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy» vid 8 hrudnia 2004 roku № 2222-IV (sprava pro doderzhannia protsedury vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy) № 20-rp/2010 vid 30 veresnia 2010 roku. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/

v020p710-10 (data zvernennia: 12.01.2025). [in Ukrainian].

4. Shliakhtun P.P. (2015). Politolohichnyi terminolohichnyi slovnyk. K. : VPTs «Kyivskiyi universytet». 543 s. [in Ukrainian].

5. Constitution of the Fifth Republic of 4 October 1958. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf (date of application:12.01.2025). [in English].

6. Constitution of the Republic of Kazakhstan of 30 August 1995. URL: akorda.kz/en/constitution-of-the-Republic-of-Kazakhstan-50912 (date of application:12.01.2025). [in English].

7. Constitution of the Republic of Uzbekistan of 2 December 1992. URL: constitution.uz/en/clause/index#section23 (date of application: 12.01.2025). [in English].

8. The Constitution of the Republic of Azerbaijan on 12 November 1995. URL: president.az/en/pages/view/Azerbaijan/constitution. (date of application: 12.01.2025). [in English].

9. The Constitution of the Republic of Estonia on 28 June 1992. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide> (date of application:12.01.2025). [in English].

10. The Constitution of Romania of 21 November 1991. URL: presidency.ro/en/the-Constitution-of-Romania (date of application:12.01.2025). [in English].

The constitutional court as an element of the system of checks and balances

Shliakhtun Petro Panasovych

Doctor of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Political
Sciences
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Volodymyrska str., 64/13, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7420-7325

Voichuk Alina Yuriivna

PhD in Political Science,
Assistant at the Department of Political
Science
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Volodymyrska str., 64/13, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1925-1307

The institute of the constitutional court as a body of judicial constitutional control is considered in the system of checks and balances from the perspective of legal means of its influence on the supreme bodies of state power – the president, the parliament, the government – the possibilities of their reverse legal influence on the functioning of the constitutional court. The purpose of this article is to clarify the place and role of the constitutional court as a body of judicial constitutional control in the system of checks and balances. The methods used in this research article are institutional, comparative and specific historical. Based on the analysis of the constitutions of the former Soviet republics which became independent states and some other countries, the author distinguishes the typical functions and powers of a constitutional court and the specific features of the body of judicial constitutional control in certain countries. The primary function of the constitutional court is to assess the compliance (constitutionality) of acts issued by public authorities – president, parliament, government, representative bodies of federal entities, autonomous formations, and local self-government – with the constitution. Other powers of the constitutional court include or may include: interpreting the constitution; exercising the constitutional responsibility of the president (impeachment proceedings); consideration and resolution of disputes over competence between higher state authorities; resolving issues related to the constitutionality of referendums, parliamentary and presidential elections, and the formation and operation of political parties. The constitutional courts exercise their functions and powers, as a rule, not on their own initiative but upon requests from constitutionally authorized bodies and officials. These may include: the president, parliament (or a chamber in the case of a bicameral parliament), a specific fraction of parliamentarians, the government, the supreme court, representative bodies of federal entities, autonomous formations, and citizens (through constitutional complaints). The author analyzes the changes in the powers of the Constitutional Court of Ukraine in the process of reforming the judicial system of Ukraine. Possible ways of further improvement of the institution of the Constitutional Court of Ukraine are outlined.

Key words: separation of state power, system of checks and balances, constitution, constitutional control, judicial constitutional control, constitutional court, powers.